

Отар Баканідзе,
професор,
заслужений працівник
культури України,
Тбілісі, Грузія

Україна, українці, українська культура Грузії мають особливу шану. Про це свідчить той факт, що сьогодні у Тбіліському державному університеті є клуб "Україна", асоціація "Грузія—Україна", засновано кафедру Національних літератур, літературних взаємозв'язків та перекладу, основним завданням якої є всебічне вивчення й широка пропаганда України, української літератури й культури.

Підґрунтям такого інтересу до України є історичні відносини цих двох — українського та грузинського — народів.

Перші кроки до спільних контактів було здійснено ледь не 1000 років тому: коли розписували Києво-Печерську лавру, що створена за зразком Іверського монастиря в Афоні, у роботі брали участь грузинські іконописці.

Дотепер наші народи пройшли цей шлях крізь історичні буревії, і в їхніх стосунках не було "чорних днів".

УКРАЇНА І ГРУЗІЯ: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

Зв'язки між Україною і Грузією в царині політики, економіки, науки і техніки були вкрай цікавими та багатоманітними. Цікавими вони були і в галузі літератури та мистецтва.

Згадаймо, як палко зацікавилися Грузією та її культурою український вчений і педагог Микола Гулак і поет Олександр Навроцький. Перший із них присвятив усе своє життя вивченню та пропаганді безсмертної поеми Шота Руставелі, другий — її перекладові. Неможливо забути зустріч Тараса Шевченка з молодим поетом Акакієм Церетелі, класиків української культури Івана Франка, Михайла Коцюбинського та інших, що високо цінували діяльність грузинських письменників.

Згадаймо, чого важила Україна, український народ для грузинських громадських діячів і письменників Н. Ломоурі, Іллі Чавчавадзе, Акакія Церетелі та інших.

Грузинська земля народила найулюбленішого нашого поета й видатного громадянина України — Давида Гурамшвілі. Тут розколола скелю соціального й національного безправ'я блискавка Тарасового слова. Сюди було спрямовано увагу геніального Франка. Тут складала свої орлині крила Леся Українка.

Споконвічні відносини українського й грузинського народів збагачено не тільки значними фактами. У них відбито історично закономірні явища. Ці православні народи впродовж усієї історії боролися за створення єдиної, цілісної, вільної держави. "Як багато спільного у цього народу з нашим народом", — скаже Тарас Шевченко.

Славні традиції дружби й братерства з новою силою розвиваються в ХХ ст.

ХХ ст. в цьому аспекті виявилось змістовнішим і широкимасштабнішим. Нові імена, нові явища прикрасили історичну співдружність двох народів.

У царині культури — це Микола Бажан, Лесь Курбас, Павло Тичина, Олесь Гончар, Іван Драч, Дмитро Павличко, Борис Олійник — Симон Чиковані, Гогла Леонідзе, Граклій Абашидзе, Грігол Абашидзе, Джансуг Чарквіані, Реваз Мишвеладзе та інші.

Звичайно ж, у зміцненні й розвитку цих контактів важливу роль відіграли і політика, й економіка, й наука, і техніка.

Наша дружба пройшла серйозні випробування як у мирний, так і у воєнний час. У важкі часи грузини й українці стояли пліч-о-пліч не лише на полі битви, а й у тилу.

Трудівників окупованого німцями Генічного району поселили в себе мешканці селища Шрома Озургетського району. Під час Чорнобильської трагедії українських дітей зігрли своєю любов'ю жителі Грузії.

Грузія не забуде самовідданість українських воїнів, що проливали кров за нашу країну.

Сьогодні очевидно, як плідно триває будівництво відносин між нашими державами, зміцнюються партнерські взаємні відносини двох держав, що мають спільні політичні та економічні інтереси. І все це під керівництвом архітекторів будівництва нових державних взаємин — Президентів України і Грузії.

Тисячу років тому зрозуміли один одного ці два народи. Залишилися відданими один одному. Історія не знає жодного випадку зради, коли ці два народи не побачили б лиха товариша, не почувли б поклику про допомогу й відокремилися б. Так було тисячу років тому. Так є й зараз.

До розвитку відносин між нашими країнами доклали зусиль вищі навчальні заклади й наукові інститути. Особливо Тбіліський державний університет.

Із 1940-х років у Тбіліському державному університеті почали читати курс історії української літератури. Його читав поет і вчений Михайло Кинцурашвілі, що пройшов українську школу й був відомий під псевдонімом Іасамані. Це був крок, продиктований часом.

У 1941р. Агатангел Кримський зазначав: *“Життя владно висуває питання про заснування в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка кафедри грузинознавства. Така кафедра надасть велику допомогу існуючій в університеті кафедрі історії народів СРСР. Це тим більш своєчасно зараз, у зв'язку з відкриттям Грузинської академії наук і передбачуваною організацією кафедри Української літератури при Тбіліському університеті”*. (Академік А. Кримський. Народ розправляє свої крила. — “Радянська Україна”, 1941, 25 лютого).

У 1950—60-ті роки курс історії української літератури читали вчені Т. Буачидзе, О. Лордкипанідзе, О. Баканідзе.

Тим часом подібний курс почали читати і в Тбіліському педагогічному інституті ім. О. С. Пушкіна.

Крім цього основного курсу, в Тбіліському університеті є курс грузино-українських зв'язків у бакалаврів і поглиблений курс грузино-українських культурних взаємозв'язків у магістратурі.

Таку ж давню історію має курс української мови, який досьогодні проводить про-

фесор Лідія Хатіашвілі, що пройшла добру українську школу.

Принагідно зауважимо, що українська мова в Тбіліському університеті внесена до списку обов'язкових іноземних мов при складанні кандидатських іспитів.

Для викладання мови та літератури на належному рівні та її популяризації необхідні кадри. З цією метою університет зробив такий крок — відбувся обмін студентами між Київським і Тбіліським університетами.

Обмін студентами між навчальними закладами Грузії та України розпочався в 60-ті роки. До Київського університету було спрямовано студентів: Реваза Хведелідзе, Нурі Вердзадзе, Амірана Асанідзе, Рауля Чилачаву, Джабу Асатіані. А з Києва до Тбіліського університету було відряджено Людмилу Грицик, Григорія Халимоненка, Світлану Жолоб. Обмін виявився вельми успішним. Було підготовлено грузинських українологів та українських картвеологів. Кандидатський ступінь отримали Людмила Грицик, Григорій Халимоненко, Рауль Чилачава, Реваз Хведелідзе, Нурі Вердзадзе. Згодом докторські дисертації захистили Людмила Грицик, Григорій Халимоненко, Нурі Вердзадзе, Рауль Чилачава.

Наразі всі вони плідно працюють і разом несуть цей тягар дружби. Хведелідзе викладає курс української літератури, керує дипломними роботами, Нурі Вердзадзе працює в Батумському університеті. Читає лекції з грузино-українських взаємозв'язків, є ректором Батумського університету. Джаба Асатіані й Аміран Асанідзе — письменники, перекладають з української мови. Людмила Грицик і Григорій Халимоненко є професорами Київського університету і викладають курс грузинської мови й літератури. У Київському університеті також читають лекції Рауль Чилачава та Олександр Мушкудіані.

Людмила Грицик, Григорій Халимоненко, Рауль Чилачава і Олександр Мушкудіані перекладали українською мовою та видали твори грузинських класиків і молодих письменників.

Новий етап грузино-українських відносин розпочинається після заснування клубу “Україна” (1970) і, зокрема, кафедри Національних літератур, літературних взаємозв'язків і перекладу (1975). Основною метою як громадської організації, так і університету було вивчення та пропаганда української мови й літератури, а також грузино-українських літературних взаємовідносин. Кафедра разом із клубом широко розгорнула роботу в студентському середовищі та піднесла на новий науковий рівень

вивчення української мови й літератури і взаємовідносини наших народів. Щорічно планувалися курсові та дипломні роботи з української мови й літератури, з грузино-українських мовних і літературних взаємозв'язків. Проводилися наукові сесії, конференції, присвячені як окремим проблемам, так і творчості конкретних письменників, відбувалися читання й обговорення перекладених грузинськими студентами творів українських письменників, пройшли зустрічі з грузинськими професійними перекладачами, у газетах і журналах з'явилися студентські переклади та статті про українську літературу й грузино-українські літературні взаємини. Сформувалася школа перекладу української літератури, у створенні якої велика заслуга належить уже покійній Ніі Абесадзе, яка була чудовим поетом, перекладачем і вченим.

Діяльність кафедри й клубу охопила не лише Тбіліський університет, а й Спілку письменників Грузії, Київський університет імені Тараса Шевченка, Київський інститут літератури, Спілку письменників України. Були заплановані й проведені на високому рівні зустрічі, літературні вечори з видатними українськими письменниками і вченими. Назву лише кілька з них. Відбулися зустрічі з Миколою Бажаном, Олесем Гончаром, Дмитром Павличком, Іваном Драчем, Борисом Олійником, Олексою Сняченком, Олексою Новицьким, акад. Кириллюком, акад. Леонідом Новиченком, проф. Павлом Федченком, акад. Миколою Жулинським та іншими. З багатьма зустрічі відбувалися кілька разів.

Довга й плідна робота дала свої наслідки. Студенти не лише вивчили українську мову й літературу, а й полюбили український народ. З тих пір Україна стала для них близькою й улюбленою країною.

Теоретичний план підтвердився практично. Можна сміливо стверджувати, що протягом окресленого періоду не залишилась не поміченою жодна знаменна ювілейна дата, маю на увазі письменницька, щоб кафедра й клуб не відсвяткували її окремим засіданням або виступом у мас-медіа, або читанням перекладів чи публікацією статей і листів.

Наслідком окремих публікацій стали планові видання. У 1971 р. вперше було видано збірник перекладів творів Лесі Українки, виконаний нашими студентами. Уперше в історії нашої країни, та і не лише нашої, клуб "Україна" видав двомовний збірник творів Лесі Українки "Світла! Світла!", який складається з перекладів тих творів, котрі до того часу не були перекладені грузинською мовою.

Клуб разом із Спілкою письменників присвятив окреме засідання цій ювілейній даті. У роботі засідання брали участь грузинські й українські письменники, а також племінник Лесі Українки Юрій Косач, який з цієї нагоди прибув із Нью-Йорка й одразу ж після повернення до Америки опублікував докладний звіт про це засідання. Пізніше статтю американського журналіста передрукував без скорочень журнал "Вітчизна".

Ці зустрічі й вечори проводились не лише в університеті, а і в різних куточках Грузії, на заводах і фабриках, під відкритим небом. Зрозуміло, організаторами цих зустрічей були кафедра й клуб "Україна".

Телелaborаторія Тбіліського державного університету зняла фільм "Леся Українка" і подарувала Київському університету імені Тараса Шевченка.

Услід за першим двомовним збірником побачив світ другий, укладений за матеріалами творів Григорія Сковороди та їхніх перекладів, потім — твори Миколи Бажана, Павла Тичини, Максима Рильського та інших поетів. Усього ми видали 14 двомовних збірників: твори українських письменників та переклади цих творів, виконані нашими студентами.

Збірники перекладів мали широкий резонанс у суспільстві. Було опубліковано багато схвальних відгуків, статей і рецензій з цієї нагоди.

Варто зазначити, що видання збірників перекладів було не дуже легкою справою для університету.

Крім того, слід наголосити, що збірник перекладів друкувався не окремішньо, видання супроводжувалося монографією про особистість письменника-ювіляра. Так, наприклад, поряд із збірником "Світла! Світла!" Лесі Українки було видано дослідження "Леся Українка". Це відбувалося завжди у разі видання двомовного збірника.

До цього часу майже кожного року проводилися науково-дослідні конференції, виїзні сесії разом із Київським, Московським, Санкт-Петербурзьким, Єреванським та іншими університетами й науковими інститутами, які присвячувались літературній співдружності наших народів. Такі конференції були проведені разом із філологічним факультетом Київського університету та Київським інститутом літератури. Під час роботи конференції велика група учасників влаштувала виїзні сесії у різні райони Грузії, у всі провідні інститути, зустрілись із студентами, професорами та викладачами.

Підсумки конференції та прочитані доповіді були видані окремими книгами. Кафедра видала 5 таких збірників доповідей.

Взагалі кафедра видала близько 30 монографій, окремих книжок з українознавства. Серед них: “Нарис з української літератури”, “Григорій Сковорода”, “Леся Українка”, “Тарас Шевченко”, “Іван Франко”, “Микола Бажан”, “Максим Рильський”, “Український театр у Тбілісі”, “Грузинсько-українські літературні й театральні взаємозв’язки”, “Українська література” т. 1, т. 2 і т. д.

У 1992 р. на базі клубу “Україна” і кафедри сформувалась асоціація “Грузія — Україна”, завданням якої було продовження вивчення грузино-українських літературних зв’язків, розширення і зміцнення їх у всіх сферах.

Асоціація поставила перед собою широкі навчально-педагогічні, науково-дослідні проблеми для здійснення свого основного завдання — подальшого зміцнення та розширення реальних, більш близьких зв’язків з Україною.

Асоціація намагається сприяти зближенню Грузії й України, розвитку і зміцненню дружби, взаємоповаги і співробітництва.

Кафедра й асоціація вважають, що слід відновити й продовжити обмін студентами і викладачами грузинського й українського університетів, підготувати нові кадри в галузі українознавства, бажано шляхом аспірантури, докторантури, проводити об’єднані науково-творчі зустрічі, конференції, видавати збірники тощо.

У Київському університеті заснували кафедру сходознавства, в Інституті українознавства — відділення порівняльних досліджень. Тут однією з провідних проблем є вивчення грузинської мови й літератури, дослідження й популяризація грузино-українських взаємин.

Два роки тому вперше в історії нашої країни на філологічному факультеті Київського університету відкрилося відділення грузинської мови й літератури, де вже навчаються 15 студентів.

За зміцнення грузинських і українських відносин, за успіхи, досягнуті в дослідженні й популяризації грузинської культури вчена рада Тбіліського державного університету 14 березня 1994 р. обрала почесним доктором професора Київського університету, директора Інституту українознавства академіка Петра Кононенка. Він і Людмила Грицик відзначені почесною нагородою ТДУ — медаллю Іване Джавахішвілі.

Ставши на шлях оновлення, наші народи повинні більш рішуче простягати руку один одному. Такий приклад нещодавно показала Україна, яка допомогла, коли ми опинились у скрутному становищі, стала поряд, так, саме поряд.

Багато зроблено для зближення грузинського й українського народів, але ще більше слід зробити.